

วาทกรรมชายขอบ และความไม่เป็นธรรมในสังคม

ธีรยุทธ บุญมี

การประชุมวิชาการ ประชากรและสังคม 2555
เรื่อง “ประชากรชายขอบและความไม่เป็นธรรมในสังคมไทย”

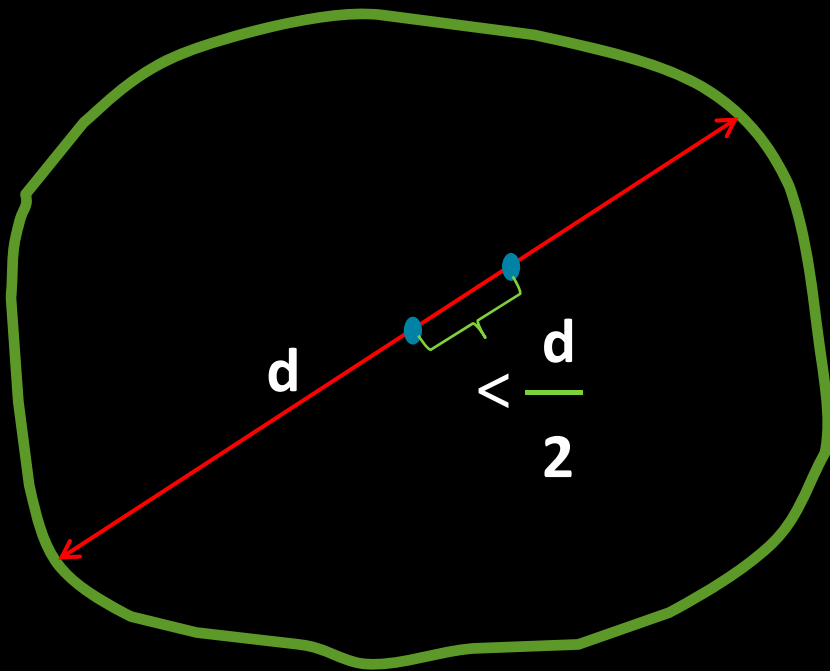
ภาพรวม

- ปัญหาในโลกยุคสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่
- จากมุมมองทฤษฎีกระแสหลัก และทฤษฎีทางเลือก

	มุมมองกระแสหลัก	มุมมองกระแสทางเลือก
ยุคสมัยใหม่	สังคมต้องเป็นลำดับ แบ่งแยกจำแนก เป็นระเบียบ หรือสังคมเป็น system มีระบบย่อย หน้าที่ต่างๆ กัน ปัญหา คือ การกระทำที่เบี่ยงเบน ภาวะที่ไม่ civilised ไม่มีวัฒนธรรม ฯลฯ	สังคมเป็นชนชั้น ปัญหา คือ การกดขี่ขูดรีด และการต่อสู้ทางชนชั้น
ยุคสมัยใหม่ช่วงปลาย	ยอมรับผลต่างทางชนชั้น ยอมให้มีการกระจายรายได้ และลดช่องว่าง	เริ่มมองให้เห็นภาวะสัมพัทธ์ของสังคมต่างๆ ว่ามีความเฉพาะของตัวเอง โลกจึงมีลักษณะหลากหลายมากกว่าเป็นหนึ่งเดียว
ยุคหลังสมัยใหม่	ยุคโลกาภิวัตน์ ยุคสังคมข่าวสาร ฯลฯ	ปัญหา marginalisation การเมืองของอัตลักษณ์ เพิ่มเติมจากปัญหาช่องว่างและชนชั้น

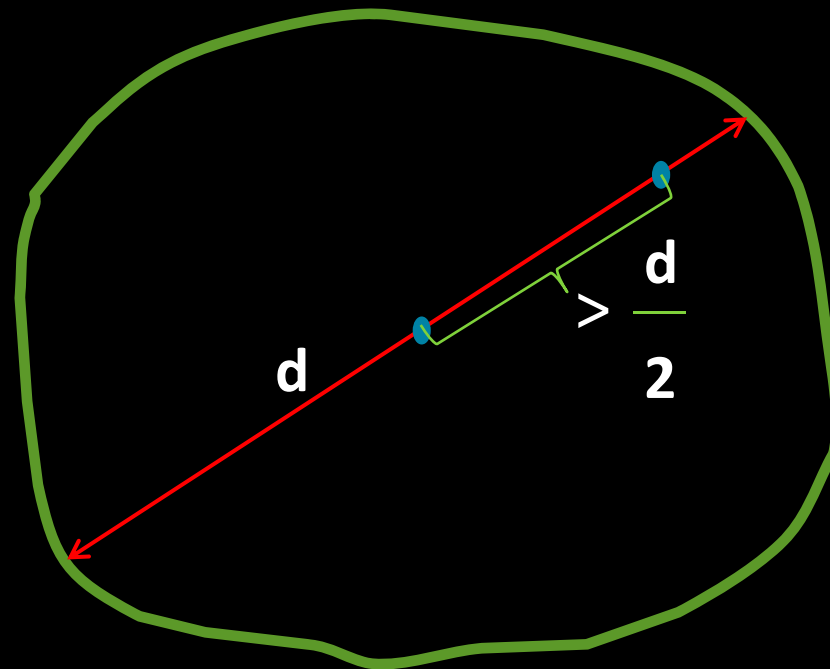
ชายขอบในทัศนะมานุษยวิทยา

- มานุษยวิทยามองชายขอบในลักษณะกว้าง และได้ศึกษาปัญหาเหล่านี้มานานแล้ว เช่น ในงานของ Van Gennep (1909) และมีได้เกือบทุกมิติ เช่น ชายขอบของกายภาพ ชายขอบของเวลา ชายขอบของอาชีพ ชายขอบของประสบการณ์ ชายขอบของอารมณ์ ฯลฯ
- มานุษยวิทยายังมองชายขอบทั้งในแง่ที่เป็นส่วนหนึ่งของ cognitive science กล่าวคือ ในการรับรู้ของมนุษย์จำเป็นต้องมีลักษณะเป็นหน่วยหรือสิ่ง (เป็น entity) ซึ่งทำให้หน่วยหรือสิ่งนั้นต้องมีขนาดหรือมีขอบเขต ซึ่งเมื่อมีขอบเขต (boundary) ก็ทำให้เกิด “ชายขอบ” หรือความเป็น “ชายขอบ” ขึ้นด้วย

ถ้าตำแหน่งที่อยู่ $< \frac{d}{2}$

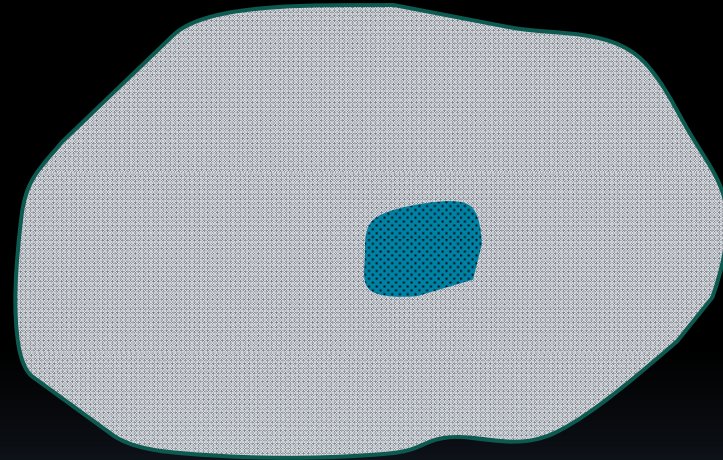
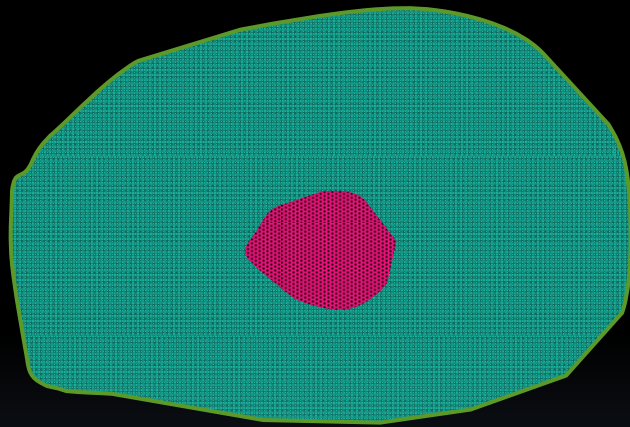
ถ้าตำแหน่งที่อยู่ $> \frac{d}{2}$

ก็แสดงว่าอยู่ใกล้ศูนย์กลาง

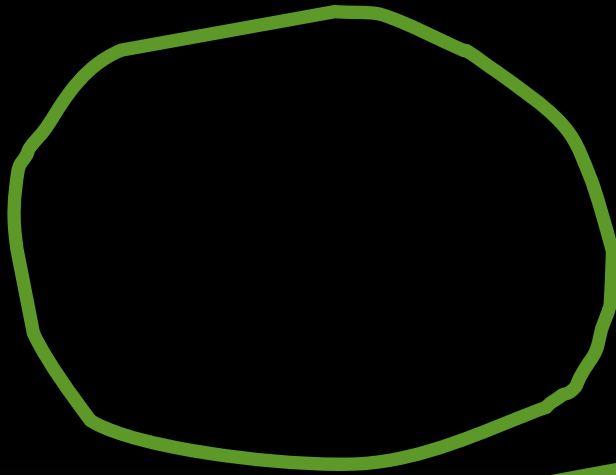
ก็แสดงว่าอยู่ใกล้ชายขอบ

- นอกจากนี้ ความมีขอบเขตยังทำให้เกิดจินตภาพศูนย์กลางเหนือบริเวณศูนย์กลางขึ้น

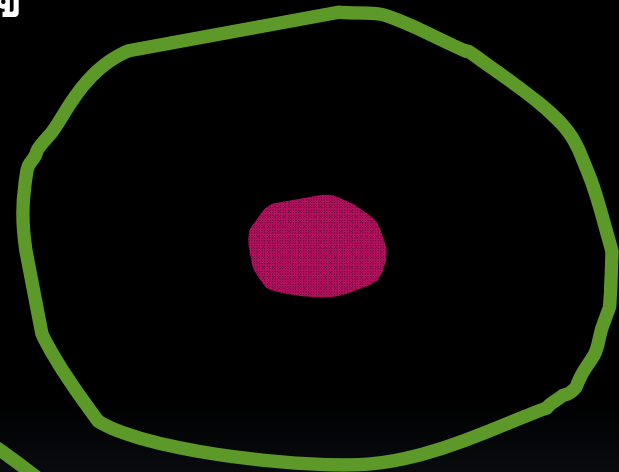

กล่าวโดยสรุป การรับรู้โลกเป็นหน่วยหรือสิ่ง ทำให้มนุษย์
ให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับความเป็นตัวตนของสิ่งนั้นๆ

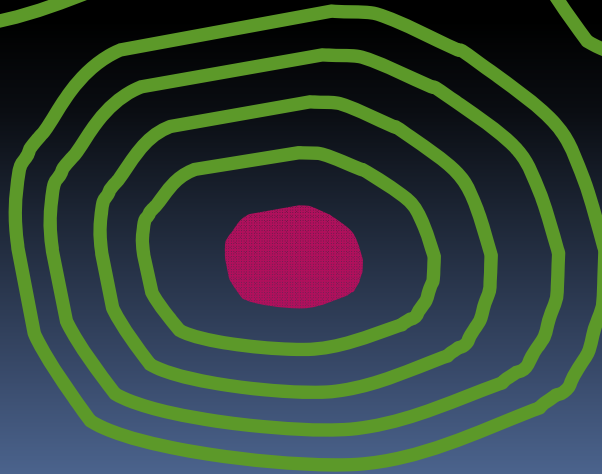
พรมแดนหรือขอบเขต

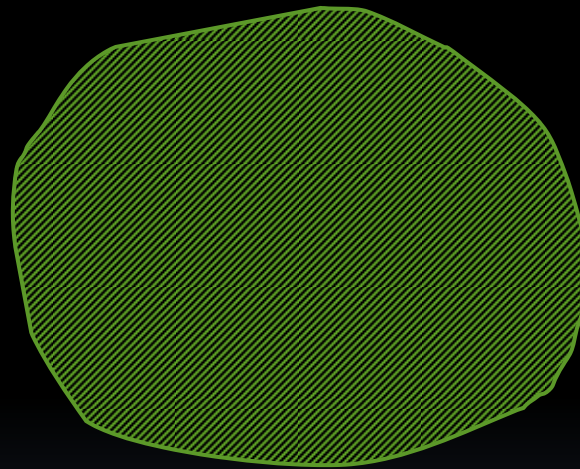
ศูนย์กลาง

โครงสร้างในหน่วย

สภาวะปกติ (normal) ความเป็นเอกภาพหรือ
ความชัดเจนของหน่วยนั้นๆ (homogeneity)

ทั้งหมดเป็นหัวใจของการศึกษาในเกือบทุกๆ ศาสตร์
ของโลกยุคโมเดิร์น

- นักมานุษยวิทยาเช่น Van Gennep, Mary Douglas, Victor Turner ตั้งข้อสังเกตว่า **มนุษย์มักมีอคติเป็นพิเศษกับสถานะ**
  - นอกขอบ – แยก คัฏรุ ความเป็นอื่น
  - ชายขอบ – ไม่แน่นอน ระหว่างในกับนอก เราหรือเขา เช่น ชาวเขา
  - ภาวะที่ไม่ปกติแปลกแยก
  - กำกวม ไร้ระเบียบ
  - ภาวะที่ทำลายระเบียบ – มาตุฆาต incest
  - ตรงข้ามกับระเบียบ ภาวะกึ่งๆ กลางๆ ไม่เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดชัดเจน
- ภาวะดังกล่าวมักถูกมองเป็นภาวะพิเศษ บางครั้งก็ยกให้มีภาวะศักดิ์สิทธิ์ มีอำนาจพิเศษ นำมาซึ่งโชคหรืออันตรายร้ายแรง เป็นมลทิน เป็น อุบาทว์ เป็นอัปมงคลได้

- ช่วงหนึ่งนักคิดโพสต์โมเดิร์นสนใจความเป็นอื่น ความเป็นชายขอบ ความเป็นตัวตน (แต่ไม่ได้มองว่ามาจากธรรมชาติการรับรู้ของมนุษย์)
- Lacan, Kristeva, Zizek มองว่า Other เกิดในช่วงการก่อตัวตัวตนของคน ฟูโกต์มองว่าเกิดจากการผลิตความรู้และวาทกรรมต่างๆ ของมนุษย์ โดยเฉพาะในโลกยุคโมเดิร์น
- แนวคิดแบบ Lyotard, ฟูโกต์, Said, Spivak ส่งผลต่อการศึกษารื่อง Marginalisation โดยเปิดให้เห็นบทบาทของวาทกรรมสำคัญๆ ของความรู้วาทกรรมแบบโมเดิร์น มีส่วนสร้างความเป็นชายขอบ ปิดกั้น กดเหยียด ในลักษณะต่างๆ อย่างกว้างขวาง เช่น

วาทกรรม civilisation	มีส่วนสร้างความชอบธรรมให้การล่าอาณานิคม
วาทกรรม culture	ทำลายความหลากหลายทางวัฒนธรรมและกดเหยียดวัฒนธรรมย่อย วัฒนธรรมชาวบ้าน ฯลฯ
วาทกรรมชาตินิยม	ผลักดันกลุ่มน้อยชาวเขาให้เป็นชายขอบ กัดดันปัญหาเรื่องทรัพยากร
วาทกรรม Modernisation	เกิดความคิดเชิงเดี่ยว linear thinking ฯลฯ
วาทกรรมปกติ/ไม่ปกติ มาตรฐาน/ไม่มาตรฐาน บรรทัดฐาน/ไม่ได้บรรทัดฐาน	กัดดัน ควบคุม มนุษย์ในด้านร่างกาย จิตใจ เพศสภาวะ สุขภาพ อายุ space ฯลฯ

- โลกยุคโลกาภิวัตน์และข้อมูลข่าวสารมีลักษณะหลักคือ การหมุนเวียน แพร่กระจาย ย้ายถิ่น เงิน แรงงาน สินค้า วัฒนธรรม ความคิด ฯลฯ สร้างแรงกดดันต่อความรู้สึกมั่นคงในตัวตน (อัตลักษณ์) ของคน ซึ่งยังประหม่อมผลกระทบบ้านนี้ได้ไม่ชัดเจนนัก
- ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหาอคติที่เกิดขึ้นจากการแบ่งแยกจัดประเภทสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ จึงควรเข้าใจและระมัดระวังทั้ง reduction, conceptualisation ที่จะนำไปสู่การกำหนดขอบเขต และทำให้เกิดอคติต่อคน/ความเป็นคนชายขอบ